

**O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA JAHON
TAJRIBASINI HISOBGA OLISHNING STRATEGIK JIHATLARI**

Yuldasheva Dilorom Dadajonovna
Ashuraliyev Jasurbek Azamatjon o‘g‘li
Sug‘urta ishi yo‘nalishi 3-kurs talabalari
Ilmiy rahbar: G‘oziyev M.
Moliya kafedrası katta o‘qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada O‘zbekiston sug‘urta bozorining rivojlanish tendensiyalari, mavjud muammolar va ularni hal etishda jahon tajribasini hisobga olishning dolzarbligi yoritilgan. Shuningdek, ilg‘or xorijiy tajribalarni (AQSh, Germaniya, Yaponiya, Hindiston tajribasi) o‘rganish asosida O‘zbekiston sug‘urta tizimini strategik rivojlantirish yo‘nalishlari taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: sug‘urta bozori, sug‘urta polisleri, sug‘urta mahsulotlari, sug‘urta sanoati, jahon tajribasi, moliyaviy sektor, hayot sug‘urtasi, pensiya sug‘urtasi, tabiiy ofatga qarshi sug‘urtalash barqarorlik, raqamli sug‘urtalash, raqamli texnologiyalar, risklarni boshqarish, strategik rivojlanish, sun‘iy intellekt.

Kirish

Bozor iqtisodiyoti sharoitida sug‘urta tizimi iqtisodiy xavflarni kamaytirish, ma‘naviy barqarorlikni ta‘minlash hamda ijtimoiy himoyani kengaytirishda muhim o‘rin tutadi. Sug‘urta nafaqat iqtisodiy barqarorlikni qo‘llab-quvvatlaydi, balki moliyaviy tizimning ajralmas tarkibiy qismi sifatida aholi va tadbirkorlik subyektlarining manfaatlarini himoya qiladi.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda iqtisodiy islohotlar keng ko‘lamda amalga oshirilmoqda va bu jarayonda sug‘urta bozori ham sezilarli o‘sishni boshdan kechirmoqda. Yangi islohotlar, qonunchilikdagi o‘zgarishlar va moliyaviy xizmatlarga bo‘lgan talabning ortishi ushbu sohaning rivojlanishini rag‘batlantirmoqda.

Shunga qaramay, mamlakat sug‘urta bozori hanuzgacha to‘laqonli shakllanmagan bo‘lib, uning rivojlanish sur‘atlari va sifati hali jahon standartlariga to‘liq javob bermaydi. Sug‘urta xizmatlarining qamrovi cheklangan, aholining moliyaviy savodxonligi yetarli emas, bozor ishtirokchilari o‘rtasida raqobat past darajada.

Ushbu maqolada O‘zbekiston sug‘urta bozorining hozirgi holati, tizimdagi mavjud muammolar hamda ilg‘or xorijiy tajribalar asosida solishtirma tahlil keltiriladi. Jahon tajribasini o‘rganish va uni milliy sharoitlarga moslashtirish orqali O‘zbekiston sug‘urta bozorining strategik rivojlanish yo‘nalishlari asoslab beriladi.

O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORINING HOZIRGI HOLATI

O‘zbekiston Respublikasi sug‘urta bozori so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar va moliyaviy sektorni liberallashtirish natijasida bosqichma-bosqich rivojlanmoqda. Sug‘urta tizimining rivoji moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash, ijtimoiy himoya mexanizmlarini kengaytirish va investitsion muhitni yaxshilashda muhim omil sifatida qaralmoqda.

2024-yil yakunlariga ko‘ra, mamlakatda 80dan ortiq sug‘urta kompaniyalari faoliyat yuritmoqda. Ular orasida davlat ulushi mavjud bo‘lgan korxonalar bilan bir qatorda xususiy sektor vakillari va xorijiy investorlarga tegishli kompaniyalar ham mavjud. Ayni paytda O‘zbekistonda faoliyat yuritayotgan yirik sug‘urta kompaniyalariga quyidagilar kiradi:

- **“O‘zbekinvest” eksport-import sug‘urta kompaniyasi** — davlat ulushiga ega bo‘lib, eksport-import operatsiyalarini sug‘urtalashda yetakchi o‘rinni egallaydi;
- **“Kafolat” Davlat aksiyador sug‘urta kompaniyasi (DASK)** — aholining ijtimoiy sug‘urtasi, avtotransport va sog‘liqni saqlash sohalarida faol;
- **“Gos Insurance”** — xususiy sektor vakili sifatida ixtiyoriy sug‘urta xizmatlarini taklif etadi;
- **“Universal Sug‘urta” kompaniyasi** — zamonaviy texnologiyalar asosida keng qamrovli sug‘urta mahsulotlarini taqdim etuvchi kompaniya hisoblanadi.

Sug‘urta bozori ishtirokchilari sonining ortishi, ularning kapitalining kuchayishi, shuningdek, xizmatlar turlarining kengayishi ushbu sohaga bo‘lgan ishonchning oshayotganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, raqamlashtirish jarayonining jadallashuvi, qonunchilikdagi yangilanishlar va xorijiy sarmoyadorlar uchun yaratilayotgan qulay sharoitlar O‘zbekiston sug‘urta bozorining istiqbolli yo‘nalishlardan biri ekanini tasdiqlaydi.

O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORINING ASOSIY MUAMMOLARI

O‘zbekiston sug‘urta bozori so‘nggi yillarda salmoqli rivojlanishga erishgan bo‘lsa-da, tizimda bir qator tizimli va institutsional muammolar mavjud bo‘lib, ular bozorning to‘laqonli shakllanishi va barqaror rivojlanishini sekinlashtirmoqda.

1. Sug‘urtaning iqtisodiyotdagi past ulushi

Sug‘urtaning yalpi ichki mahsulotdagi (YaIM) ulushi 1% ga yetmaydi. Bu ko‘rsatkich rivojlangan davlatlarda 6–8% atrofida. Bu holat O‘zbekistonda sug‘urta xizmatlarining iqtisodiy jarayonlarda yetarlicha integratsiyalanmaganini ko‘rsatadi.

2. Aholining moliyaviy va sug‘urta savodxonligining past darajasi

Ko‘plab fuqarolar sug‘urtaning mohiyati, turlari va ahamiyati haqida yetarli bilimga ega emas. Bu esa sug‘urtaga bo‘lgan ishonchsizlik, noto‘g‘ri tushunchalar va past talabga olib kelmoqda. Ayniqsa, hayotni va sog‘liqni sug‘urtalash sohalarida bu yaqqol seziladi.

3. Bozor infratuzilmasining zaifligi

Ko'plab sug'urta kompaniyalari texnologik jihatdan yetarlicha raqamlashtirilmagan, mijozlarga xizmat ko'rsatish sifati past. Shuningdek, sug'urta mahsulotlari turlicha emas, mijoz ehtiyojlariga moslashtirilmagan. Hududlar kesimida, ayniqsa, qishloq joylarda sug'urta xizmatlari deyarli mavjud emas.

4. Qonunchilik va tartibga solishdagi muammolar

Sug'urta bozorini tartibga soluvchi qonunchilik bazasi doimo yangilanib bormoqda, biroq ba'zi normativ-huquqiy hujjatlar zamonaviy xalqaro tajribalarga to'liq mos emas. Bundan tashqari, sug'urta hodisalarining baholanishi, da'volarni ko'rib chiqish jarayonlarida shaffoflik va tezkorlik yetarli emas.

5. Raqobat muhitining sustligi

Bozorda bir nechta yirik kompaniyalar hukmronlik qilmoqda, kichik va innovatsion kompaniyalar uchun kirish imkoniyatlari cheklangan. Bu esa raqobatni cheklab, narxlar, xizmat sifati va innovatsiyalar rivojini susaytiradi.

6. Kadrlar va mutaxassislar yetishmovchiligi

Sug'urta sohasi bo'yicha chuqur bilim va amaliy ko'nikmaga ega bo'lgan mutaxassislar soni juda kam. Bu holat kompaniyalar faoliyatining professional darajada olib borilishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR TAJRIBASI: SUG'URTA BOZORINING TARAQQIYOT OMILLARI

Bugungi kunda taraqqiy etgan mamlakatlarda sug'urta tizimi iqtisodiyotning asosiy va ajralmas bo'g'iniga aylangan. Bu tizimlar nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlab, balki aholi va korxonalar uchun moliyaviy xavfsizlik, investitsiyalarni qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy himoya tizimini mustahkamlashda muhim rol o'ynamoqda. Quyida dunyodagi yetakchi mamlakatlarning sug'urta sohasidagi yutuqlari tahlil qilinadi.

AQSh – dunyodagi eng yirik sug'urta bozori

Amerika Qo'shma Shtatlari bugungi kunda global sug'urta bozorining eng katta ulushiga ega davlat sifatida tan olingan. Bu yerda hayot, sog'liqni saqlash, mol-mulk va biznes xavflarini qamrab oluvchi keng ko'lamli sug'urta mahsulotlari mavjud. Davlat tomonidan aholi uchun ijtimoiy tibbiy sug'urtaning samarali dasturlari (Medicare, Medicaid) yo'lga qo'yilgan. Shu bilan birga, sun'iy intellekt va texnologik platformalar yordamida xavflarni aniqlash va boshqarish keng qo'llanilmoqda.

Germaniya – sog'liqni sug'urtalashda barqaror tizim

Germaniyada sog'liqni sug'urtalash majburiy hisoblanadi va bu tizim har bir fuqaro uchun shaxsiy moliyaviy himoyani ta'minlaydi. Sug'urta kompaniyalari o'rtasidagi sog'lom raqobat xizmatlar sifatini oshirishga xizmat qiladi. Davlat tomonidan qat'iy nazorat va tahliliy monitoring tizimi joriy etilgan bo'lib, bu yondashuv sektor barqarorligini mustahkamlab kelmoqda.

Yaponiya – tabiiy ofatlarga tayyor va himoyalangan tizim

Yaponiya geografik joylashuvi sababli tabiiy ofatlar xavfiga ko‘proq duch keladi. Shu bois, ushbu davlatda ofatlarga qarshi maxsus sug‘urta tizimlari rivojlangan. Mulk, bino va hayotni qamrab oluvchi xavflarga nisbatan davlat va xususiy sektor o‘rtasida hamkorlik asosida faoliyat yurituvchi keng qamrovli sug‘urta mexanizmlari ishlab chiqilgan. Bu tajriba O‘zbekiston uchun ham dolzarb, ayniqsa iqlim xavflari kuchayib borayotgan hozirgi davrda.

Janubiy Koreya – raqamli sug‘urta ekotizimi

Koreyada sug‘urta sohasida raqamlashtirish juda yuqori darajaga yetgan. Barcha xizmatlar mobil ilovalar va onlayn platformalar orqali taqdim etiladi. Risklarni baholashda sun‘iy intellektdan foydalaniladi, mijozlarga esa ularning ehtiyojlariga mos moslashuvchan paketlar taklif qilinadi. Bu esa aholi, ayniqsa yoshlar o‘rtasida sug‘urtaga ishonchni kuchaytirmoqda.

Singapur – samarali boshqaruv va innovatsiyalar

Singapur sug‘urta sohasida davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi muvozanatli hamkorlikni ta‘minlagan mamlakatdir. Bu yerda ijtimoiy tibbiy sug‘urta tizimi yaxshi yo‘lga qo‘yilgan bo‘lib, xususiy kompaniyalar innovatsion mahsulotlar ishlab chiqishda faol ishtirok etadi. Kompaniyalar faoliyati reyting tizimi orqali baholanadi, bu esa iste‘molchilar tanlovini osonlashtiradi va raqobatni rag‘batlantiradi.

Hindiston – aholining keng qatlamlarini qamrab olgan ijtimoiy sug‘urta modeli

Hindiston sug‘urta bozori so‘nggi o‘n yillikda sezilarli o‘sishga erishdi. 1999-yilda qabul qilingan Sug‘urta tartibga solish to‘g‘risidagi qonun asosida bozor liberallashtirildi va xususiy hamda xorijiy kapital ishtiroki kengaytirildi. Mamlakatda aholining keng qatlamlarini sug‘urtaga jalb etish bo‘yicha bir qator ijtimoiy dasturlar joriy qilingan. Ulardan eng mashhuri — **“Pradhan Mantri Jan Dhan Yojana”** dasturi bo‘lib, kam ta‘minlangan aholi qatlamlari uchun arzon tibbiy va hayot sug‘urtasi xizmatlarini taqdim etadi.

Shuningdek, **“Ayushman Bharat”** dasturi orqali Hindiston sog‘liqni saqlash sug‘urtasini barcha ijtimoiy guruhlar uchun ochiq qilishga intilmoqda. Sug‘urta xizmatlarini raqamlashtirish va mobil texnologiyalar asosida taqdim etish orqali qishloq joylardagi aholiga ham xizmat ko‘rsatish imkoniyati yaratildi. Bozorning tez kengayishi natijasida xususiy sug‘urta kompaniyalari soni ortib bormoqda, ularning faoliyati esa davlat nazorati ostida olib boriladi.

Hindiston tajribasi, ayniqsa, O‘zbekiston kabi aholi zich joylashgan, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun dolzarb bo‘lib, sug‘urtaning ijtimoiy-iqtisodiy ko‘lamini kengaytirishda samarali model sifatida e‘tirof etiladi.

XULOSA

Taraqqiy etgan mamlakatlar tajribasi ko‘rsatadiki, sug‘urta tizimining muvaffaqiyatli ishlashi uchun quyidagi omillar muhim ahamiyatga ega:

- majburiy va ixtiyoriy sugʻurtani samarali uygʻunlashtirish;
- aholining moliyaviy savodxonligini oshirish;
- raqamli texnologiyalarni joriy qilish;
- davlat tomonidan aniq tartibga soluvchi va nazorat qiluvchi mexanizmlarni shakllantirish;
- sugʻurta mahsulotlarining xilma-xilligini taʼminlash.

Oʻzbekiston uchun ushbu tajribalarni milliy sharoitlarga moslashtirib amaliyotga joriy etish, nafaqat sugʻurta bozorining oʻsishini taʼminlaydi, balki ijtimoiy himoya va iqtisodiy barqarorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Central Bank of Uzbekistan (2024). Sugʻurta kompaniyalari reytinglari va moliyaviy hisobotlar — www.cbu.uz
2. Insurance Regulatory and Development Authority of India (IRDAI). Annual Report 2022–2023. — www.irdai.gov.in
3. Karimov Sh. M., Rajabov B. A. (2020). *Moliyaviy bozorlar va institutsiyalar*. Toshkent: Iqtisodiyot.
4. Lee, K., & Choi, J. (2020). “Digitalization and Innovation in the Insurance Industry: Evidence from South Korea”. *Asian Economic Journal*, 34(2), 135–152.
5. Malik, M., & Thomas, S. (2021). *Insurance in Emerging Markets: Challenges and Opportunities*. Routledge.
6. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni “Oʻzbekiston Respublikasining sugʻurta bozorini 2021–2025-yillarda rivojlantirish strategiyasi toʻgʻrisida” — www.lex.uz
7. Oʻzbekiston Respublikasi Statistika agentligi rasmiy maʼlumotlari — www.stat.uz
8. OECD (2022). “Insurance Market Trends” — Organisation for Economic Co-operation and Development. — www.oecd.org
9. Swiss Re Institute (2023). “World Insurance Report”. — <https://www.swissre.com>
10. World Bank (2023). “Insurance and Risk Financing for Developing Countries”. — www.worldbank.org